

Szentistványi Gyuláné:

Műveltség, hazaszeretet, honismeret¹

A Hazafias Népfront Országos Tanácsának Titkársága a közelmúltban tájékoztatta az Országos Közművelődési Tanács elnökségét a honismereti mozgalom tevékenységéről. E mozgalom több mint tizenötéves múltja tekint vissza. Születését sokan támogatták, mások megkérdőjelezték. A kérdések úgy sommázódtak: szükséges-e széles társadalmi akció a haladó népi-nemzeti, a helyi hagyományok feltárásához, ápolásához. Az elmúlt esztendőik bizonyították a mozgalom életképességét, azt, hogy valós társadalmi igényből született, és fejlődésének folyamatában egyre világosabban kirajzolódottak társadalompolitikai és művelődéspolitikai értékei.

A Magyar Szocialista Munkáspárt 1974. évi márciusi határozata a közművelődésről a Hazafias Népfront feladatává teszi, hogy a honismereti mozgalom révén is járuljon hozzá a művelődés ügyéhez. A honismeret — ennek szellemében — ma szervesen illeszkedik a népfront közművelődési tevékenységébe, hozzásegít ahhoz, hogy feltárjuk és közkinccsé tegyük népünk és az emberiség múltjának és jelenének haladó szellemi értékeit; jól szolgálja a közéleti tevékenység fokozását, a népi hagyományok ápolását, a szocialista hazafiságra és az internacionalizmusra történő nevelést. A honismeret tehát a Hazafias Népfront által összefogott országos közművelődési mozgalom, amely hatékony eszköz a műveltség gyarapításában, a hazaszeretet és nemzetköziség, a közéletiség általános erősítésében. Cselekvő mozgalom: a résztvevők nem egyszerűen befogadók, hanem kezdeményezők és alkotók is. Jelentős közösségformáló ereje van.

A honismeret minden településen, munkahelyen, iskolában kialakítható. A krónikairásra — amely a helytörténetet gazdagítja — szükség van a városokban, a községekben, az üzemekben, a szövetkezetekben és az iskolákban. A helytörténeti ismereteket gazdagítják az évfordulós vetélkedők és pályázatok is. Az üzemtörténet-írás, az üzemi évkönyvek, szocialista brigádnaplók, a munkásmozgalmi emlékek, a szocialista fejlődés tényeinek dokumentálásához járulnak hozzá. A néprajzi, földrajzinépgyűjtő munka, a nemzetiségi hagyományok ápolása, a műemlékvédelem társadalmi támogatása újabb és újabb tevékenységi lehetőségeket teremt a közreműködőknek.

A Hazafias Népfront országos vezető testületei egybehangolják ezt a szerteágazó mozgalmi munkát, amelynek részese a KISZ- és a szakszervezet, a tanácsok, a könyvtárak, a levéltárak, a Magyar Néphadsereg, a Népművelési Intézet, a TIT, és még sokan mások. Az összehangolás nem csorbítja a különböző szervek és intézmények önállóságát. Az üzemtörténet-írást a szakszervezet gondozza, az ifjúsági honismereti tábort a KISZ és a Magyar Úttörők Országos Szövetsége szervezi, a módszertani segítséget a Népművelési Intézet adja.

¹ Megjelent a Lobogó 1977. február 17-1 számában.

A döntő, hogy egyre többen és egyre tudatosabban vesznek részt e mozgalomban. A mintegy 1500 honismereti szakkör működését jelentősen segítik a tanácsok közművelődési- és a népfront honismereti munkabizottságai. A különböző szervezetek és intézmények sikeresen kutatják a „népfrontos” együttműködés lehetőségeit. Sajátos formák és módszerek fenntartásával tehát egységes mozgalommá szerveződött a honismereti munka. E szervezett tevékenység mozgalmi jellegénél fogva tud megújulni és igazodni a növekvő követelményekhez.

A honismeret művelődési mozgalomként indult és az is maradt. Ebből következik, hogy a szocialista emberformálás céljait mind tudatosabban kell, hogy alkalmazza. Ezt pedig úgy tudja tenni, ha a múltból a jelenbe, és a jövőbe néz. Legfőbb eszmei célunk, hogy mind szélesebb tömegekben tudatosodjék: előrehaladásunk mérceje, népünk boldogulásának, eredményeinek forrása a dolgozó emberek alkotó tevékenysége, a szocializmus, a Szovjetunióval, a szocializmus útjára lépett népekkel való együttműködés. Ezért került előtérbe forradalmi hagyományaink ápolása. Ezért tárjuk fel a magyar munkásosztály, a dolgozó nép évszázados küzdelmét a nemzeti felemelkedésért, a haladó múlt és a szocialista jelen összefüggéseit.

A mozgalom ennek szellemében vette ki részét a nagy nemzeti, történelmi, munkászolgalmi évfordulók megünnepléséből. A felszabadulás 30. évfordulóján szinte valamennyi településen megvalósult a fejlődés eredményeinek és tényeinek dokumentálása. A fővárosi honismereti munka központjában is a magyar történelem utolsó három évtizedét felölelő korszak kutatása áll. Megtisztelő kötelesség a szocialista korszak hagyományainak megőrzése, megörökítése és ismertetése.

A Hazafias Népfront VI. kongresszusa célként jelölte, hogy a népfront a jövőben is munkálkodjék a szocialista hazafiság, a szocialista nemzeti tudat fejlesztésén, a népek közötti barátság erősítésén. A honismereti mozgalom fontos eszköz e nemes feladatok teljesítéséhez.

A közművelődési tanács elnöksége a folyamatos, a napi tevékenységhez adott hasznos segítséget. Szorgalmazta a társadalmi szervek és intézmények között a munka jobb összehangolását, a céltudatos munkamegosztást és együttműködést. Jelentőségének megfelelően foglalkozott a munkásművelődés szolgálatával. Jogos az igény, hogy minél több tanuló fiatal, dolgozót és nyugdíjast vonjanak be a szakma, az ipartörténet, a munkásmozgalom kutatásába. Az üzem és a lakóhely kölcsönhatásának vizsgálata is érdekes téma.

A munkásművelődés sok múltbeli emlékét, értékes hagyományát is közkinccsé kell tenni. A feladatok sokaságában szó esett hazánk történelmi, természeti és kulturális értékeinek élményszerű megismertetéséről is, mindarról, ami erősíti a szülőföldhöz, a hazához való kötődést.

A fegyveres testületek és intézmények közreműködésével erősíteni kell azokat a közművelődési-honismereti formákat, amelyek a csapategységeknél alakultak ki, és a honvédelmi nevelést segítik. A jó módszerek terjesztéséhez hozzájárul a Honismeret című tájékoztató-módszertani folyóirat, továbbá a szakkörvezetők képzése és továbbképzése. Nem lebecsülendő teendő a feltárt, összegyűjtött értékek megőrzése sem. Ehhez a tanácsok, levéltárak és archívumok adnak jelentős segítséget.

A témák és módszerek gazdagsága természetesen nem jelent „parttalanságot”. E vonatkozásban a legdöntőbb, hogy e tevékenység szorosan kötődik szocialista valóságunkhoz. Az érdeklődő öntevékenységet befolyásolja a tudományos hozzáértés is. A levéltárak, múzeumok, könyvtárak, tudományos műhelyek sok segítséget adnak a gyűjtő-, a krónikairó, az önkéntes néprajzi tevékenységhez.

A honismereti mozgalom a Hazafias Népfront munkájának része. A népfrontmozgalom tevékenységének egészével szolgálja a szocialista hazafiság és nemzetközi-

ség társadalmi méretű tudatosítását, s ehhez ez a jelentős közművelődési cselekvési forma is hozzájárul. A honismeret sokat tehet és tesz azért, hogy népünk ismerje önmagát, kultúráját, múltját és jelenét, a nemzetköziség valódi jelentőségét. Céltudatos nevelő munkával szolgálhatja és szolgálja a fejlett szocialista társadalom felépítésének ügyét, amelynek a gazdasági építőmunka mellett fontos feltétele a tudatformálás, a szocialista közgondolkodás, és ennek folyamatában a szocialista hazafiság, az internacionalizmus eszme- és érzelmvilágának az erősítése. A honismeret aktivistái ennek szellemében és ezért cselekszenek.

A biográfia és a családtörténeti vizsgálatok helye a regionális történeti kutatásokban¹

Ahhoz, hogy ülészsakunk e szekciójának céljait indítással összefoglalhassuk és eredményeit lezárásként rendszerezhessük, elengedhetetlen, hogy mindennek előtt a genealógia több lehetséges értelmezésével legyünk tisztában.

1. A genealógia fogalma ugyanis a közbeszédben és a köztudatban több, egymást sok ponton és nem kis részben valóban fedő, és egymással kétségtelenül össze is függő értelmezésben fordul elő. Jelenti *elsősorban* (és talán a legelterjedtebben) mindazon praktikus eljárások és alkalmazások ismeretének összességét, amelyek szükségesek ahhoz, hogy egymással bármilyen módon leszármazási kapcsolatban álló dolgok kapcsolatát forrásszerűen feltárhassuk és tanulmányozható formában kifejezhessük. Ide tartozik tehát a kapcsolatot (a tanulmányozandó kapcsolat tárgyától függően) bizonyítani képes forrásoknak és felhasználásuknak ismerete, valamint az a technika, amelynek segítségével az így nyert adatokat, a kapcsolatokat érzékeltetni képes formákban kifejezhetjük (családfák, leszármazási táblák készítésének ismerete stb.).

A *második* — ugyancsak közhasználatú — értelmezésében a genealógia sajátosan az *emberi* leszármazási kapcsolatok kutatásának tudománya és ebben a vonatkozásban döntően a leszármazás természetes formájának, a családnak a kutatását jelenti. Míg az első értelmezésben a genealógia még meglehetősen elvont diszciplína marad, illetve maradhat, addig ebben a vonatkozásban már megelevenedik és erősen történetivé is válik. Nemcsak azért, mert a leszármazás kutatása szükségképpen történeti szférákban zajlik le, hanem azért is, mert a leszármazási kapcsolatok lehetséges kutatási tárgyai közül az ember az, aki a történelemmel a legszorosabb kapcsolatban áll: ő az, aki megalkotja, de ő is van annak egyenként a legjobban alávetve.

A *harmadik* értelmében azonban — és a következőkben a genealógiának döntően erre a vonatkozásra kívánjuk a hangsúlyt helyezni — a genealógia alapul szolgálhat egy sajátos, általános történeti *módszer*hez is, mégpedig olyan módszerhez, amely a történeti folyamat egészének jobb megismerése érdekében folyamodik a genealógiához. Megértve, hogy a történeti folyamat bizonyos fontos elemei az emberi leszármazás vonalát nyomon követve, annak tanulságai alapján ismerhetők meg a legjobban.

A genealógia háromféle értelme és három különböző, de egymással össze is függő funkciója közül az első kettőben (amelyekben közvetlenül kerül alkalmazásra) részben már nagy múltra, részben pedig valóban sokoldalú felhasználásra tekinthet vissza. A csupán közvetlenül és szinte absztrakt módon értelmezett leszármazási kapcsolatok tisztázása, megállapítása ugyanis régóta és ma is egyre sűrűbben és szélesebb körben jelentkező eleven igény: akár állati fajtanemesítésről, akár orvos-biológiai törvényszerűségek megállapításáról, akár bizonyos típusú jogi-vagyoni követelések jogosultságának elbírálásáról van szó. Ennek során a genealógia technikáját természetesen rossz célok szolgálatában is alkalmazhatták: értelmetlen, ma már inkább komikus formájában anyagi és társadalmi előnyök megszerzése érdekében, előkelő vagy vélt előkelőségű rokoni kapcsolatok megteremtésére vagy bizonyítására szolgálhat; veszedelmesebb és méltán gyűlöletes alkalmazási formájában pedig annak bizonyítására, hogy

¹ Elhangzott Pécsen, az 1976. augusztus 24–25-én megtartott, *Dunántúli településtörténete* II. című konferencia genealógiai szekciójának vitaindításaként.